

אחים. יוצרים. חיים.

ועדת היגוי וניהול אמנותי
ד"ר נירית שלו-כליפא, אריק וירצבורגר, מלאכי גזית.

שער: העוד לכם אח | יעל אילן

אחים יוצרים חיים

תערוכת אמנות
על געגוע, חיים ושכול
בהשראת סיפורי
אחיות ואחים

האוצרת: בשמת חזן

הפקה | מרלן בן-ישראל
עיצוב | ערן צירמן
צילום תערוכה | דור פזואלו, הודיה טולדנו, יעל אילן
התקנת תערוכה | דניאל איכנברגר

6	תוכן פתיחה
10	אחים. יוצרים. חיים.
75	דיאלוג אחים אמנים
78	מהמדיה
84	ערב פתיחה

"כי מידי דברי בו, זכור אזכרנו עוד"

משפט זה טומן בחובו את המטרה שלשמה הוקמה עמותת "האחים שלנו". קיבלנו על עצמנו להשמיע את קולם הייחודי של האחים והאחיות השכולים במדינת ישראל.

זכתה העמותה להוביל אלפי מפגשי זיכרון ולהוביל עשרות יוזמות פורצות דרך אשר נותנות הצצה ייחודית לאובדן והגעגוע שאינם פוסקים, ובו בזמן לחיים המלאים שהיו - רגעי הומור ושטות, שיחות קטנות בחצר, חיבוק שלא נגמר.

הצו הפנימי שלנו הוא 'בחייהם ציוו לנו את החיים', הבחירה להתמקד בחיים המלאים שהיו לאחיות והאחים שלנו ובחיים שלנו האחים כאן ועכשיו.

תערוכת אחים. יוצרים. חיים אשר זכינו להקים השנה הביאה זאת לידי ביטוי באופן המלא ביותר. תערוכה זו הינה פרי שותפות נפלאה של משרד התרבות עמותת האחים שלנו ויד יצחק בן צבי.

אנו מודים בראש ובראשונה לשר חילי טרופר ולמשרד התרבות על ההתגייסות, ליד יצחק בן צבי על ההובלה המשותפת ולאוצרת התערוכה - בשמת חזן.

אליסף פרץ
יו"ר העמותה

אחים	<>	אמנים
איטה מוניץ	<>	אלה אופנהיימר
גיא בר-שי	<>	יעל אילן
עלי ועמרם בן-צבי	<>	שחר אלוש
סיגלית חזן נעים	<>	עדיאל אריאל
אפרת גפן	<>	יונתן בלומנפלד
שפרה כפיר	<>	חני גודמן וינקלר
מתנאל בוכריס	<>	יערה גולדברגר
ויולט גביזון	<>	משה ולדמן
חיה יעקובוביץ זך	<>	רות חוף
יהודה לנצקרון	<>	יואב פיש
צוריאל צוף	<>	ראובי קומר
עמית כמיל	<>	נועה קלנר
רן שחם	<>	נעה ריצ'קה
מנחם שכטר	<>	אסנת שפירא
מיכל פכלר	<>	הדס שקדי
אביטל יהלומי	<>	דנה תאיר

אחים. יוצרים. חיים.

תערוכת אמנות רב תחומית בהשראת סיפורים של אחיות ואחים שכולים

איך יוצרים מתוך זיכרון של מישהו אחר?
איך מייצרים מפגש של מי שאיננו עם מי שישנו?
איך מנכיחים אחאות ושכול? אהבה? געגוע?
התערוכה הזו מנסה לגעת בשאלות אלו.

לא עוד תערוכת הנצחה, אלא תערוכה שמתחקה אחרי הקשר בין אחיות ואחים לבין אחיהם שנפלו ואחרי מסע החיים שלהם מאז. תערוכה שנוגעת בחיים.

לשכול יש שפה במדינת ישראל. יש הגדרות. יש אפילו הירארכיה. בתערוכה הזו אנחנו מרחיבים את השפה ונותנים מקום לקולות וחוויות, ולפרספקטיבות שנשמעות פחות במרחב הציבורי.

אל הפרוייקט שיזמה עמותת "האחים שלנו" ומימן משרד התרבות, ונוהל במקצועיות וברגש על ידי יד יצחק בן-צבי, הגיעו חמישה עשר אחיות ואחים שכולים מכל שכבות החברה הישראלית, מגוון של גילאים, של נסיבות, של סיפורים.

במקביל נבחרו שישה עשר אמניות ואמנים מעולות ומעולים ממגוון רחב של תחומי האמנות.

הם באו כדי ליצור הדהודים אמנותיים לסיפורי האחיות והאחים.

התחלנו את התהליך ביום הטענה והתנעה משותף. הקבוצה כולה עברה עם אילת אסקוזידו סדנא "אחי שבתוכי" התבוננו ובדקנו את המושג "אחאות". שמענו ולמדנו עם חדוה אבוחצירה-מרש על היעדר, זיכרון וגעגוע באמנות.

לאחר מכן הייתה חלוקה לזוגות של אחות/אמנית, והצמד יצאו לשיחות. האחיות והאחים סיפרו, חלקו, הראו, פתחו את הלב. ומתוך המפגשים הללו יצאו האמניות והאמנים ליצירה. כל סיפור קיבל יצירה ייחודית. הקשרים נמשכו, התקיימו עוד פגישות ושיחות עד שהתגבשו העבודות.

מתוך הפסיפס של הסיפורים והיצירות עלה בעצמה רבה הגעגוע (שאיננו כלה) לאחים שנפלו, ניכר ההעדר וניכרו התפקידים שנדרשים האחים למלא בשל האבל שמשנה את התפקוד המשפחתי, ועם זאת עלה בעצמה רבה המשך הדו־שיח הפנימי, הרצוף, השתוק, עם האחים שנפלו.

16 יצירות מיוחדות במינן נוצרו מתוך החיבורים הייחודיים של אחיות ואחים עם אמניות ואמנים, יצירות שמהדהדות בצבע, חומר, צורה, צלילים ותנועה את הזווית הייחודית של אחאות ושכול, ואולי מספקות מעט פשר או נחמה בהנכחה של הכאב שנמצא עמוק בפנים כל הזמן.

בשמת חזן
אוצרת

כאשר יד יצחק בן צבי פתחה את שעריה לתערוכת אחים. יוצרים. חיים, היא ראתה לנגד עיניה את עיניו הדומעות של עמרם בן צבי, לאחר ששמע על הבשורה הקשה של נפילת אחיו עלי בקרב בבית קשת חודשיים לפני הקמת מדינת ישראל.

מותו של עלי, היה מלא סמלים, סמלים פרטיים כמו העובדה שהוא נפל ביום הולדתו וימים ספורים לפני כניסתו לחופה. אך סמלים לאומיים, שכן אביו ואימו היו חלק מהמנהיגות של אותם הימים, וארבע שנים מאוחר יותר הפך אביו להיות אזרח מס' 1 - נשיא מדינת ישראל.

צמיחת מנהיגות מתוך שכול זוהי אחת הבשורות הגדולות שיצחק בן צבי ורעייתו רחל ינאית העניקו לחברה הישראלית.

התערוכה אחים. יוצרים. חיים מבקשת לומר שמתוך שכול אפשר ליצור חיים, חיים אחרים, חיים עם דמעה, אך חיים מלאי משמעות.

כזאת הייתה משפחת בן צבי, כאלו הם האחים שנתנו את ההשראה ליוצרים בתערוכה.

אנו מודים לכל השותפים ביצירה, לאחים, ליוצרים, למשרד התרבות ועיריית ירושלים שליוו ותמכו וכמובן לאוצרת התערוכה בשמת חזן שתיכללה את כל היצירה המורכבת לכלל שלם אחד.

אריק וירצבורגר
סמנכ"ל חינוך

עֶרְסֵל זְכוּכִית

איטה מוניץ

המציאות שאצלך יש חלל עצום - ואיזה שהוא כאוס, הבסיסים שעליהם מונח העולם שלך מפורקים ואתה צריך להלחם אותם מחדש, והעולם בחוץ ממשיך להתנהל כרגיל, זה ניגוד שמאוד מאוד קשה לשאת אותו.

אלה אופנהיימר

הערסל עשוי חוטי זכוכית דקיקים שכל אחד מהם נמתח בעבודת יד בסטודיו, וכל אחד מהם מבקש לשאת את הכאב והאהבה, את החלל והחיים ולתת להם מקום בעולם. להנכיח את הכאב שלפעמים הוא שקוף.

אחות

אמן.ית

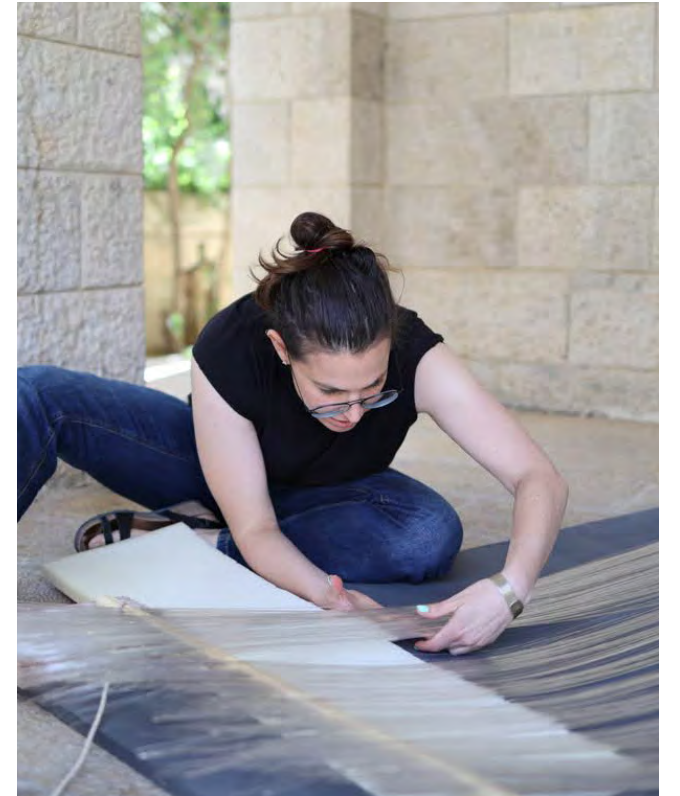
אלה האחים שלי

סגן מתניה צנוירט

נולד ביום י"ט בתשרי תש"ם, 10.10.1979 בבני ברק
נפל ביום כ' בסיון תשס"ג, 20.06.2003

איש השב"כ מאיר צנוירט

נולד ביום כ"ד באלול תשכ"ט, 7.9.1969 בבני ברק
נפל ביום כ"ב בטבת תשס"ט, 18.01.2009

לשכה אפלה

גיא בר־שי

יש עליך תרמיל שברגע אחד הניחו אותו עליך, ומהרגע הזה הוא כל הזמן איתך. זה לא משהו שאתה יכול להניח. ולאט לאט, הוא נכנס עמוק פנימה ומשנה לך את ה-DNA. אתה כמו ספוג אמבטיה (ספוג בכאב)

יעל אילן

הלשכה האפלה של הצילום (שהיא המצלמה) היא חלל ריק וחשוך, שאליו נמזגת מנה קטנה, מדודה ומדוייקת של אור. פעולתו של הצלם היא להכניס אור בדיוק במידה הנכונה, בחדת קודש, אל תוך הלשכה האפלה, כדי לגלות עולם. עבודה זו מנסה להתחקות אחר המפגש ביני לבין גיא ולבטא בשפה צילומית את ה"תרמיל" שהוא נושא בתוכו מאז שאחיו נהרג.

אחות

אמן.ית

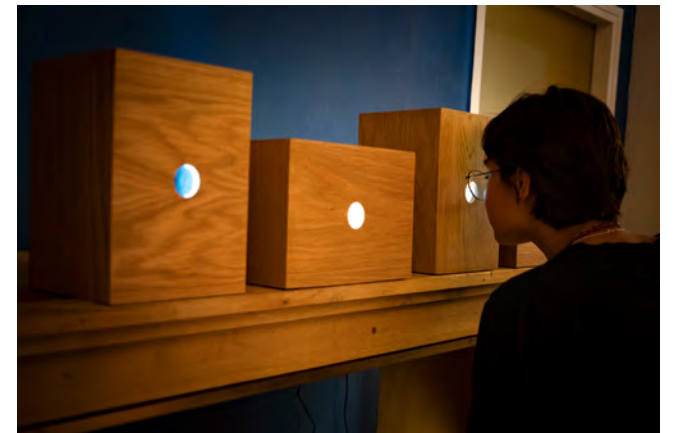

האדם והמפקד.
"אמא, יש מצב ללחם מטוגן?"

רב סרון שי (שייקה) ברנשטיין

נולד ביום י"ט בסיון תשמ"ב, 10.6.1982 בבאר שבע
נפל ביום י"ח באב תשס"ו, 12.08.2006
יליד העיר באר-שבע
נהרג בקרב בסלוקי במלחמת לבנון השנייה
בעל ציון לשבח.

עלי אֵלֵי שֵׁלָא יִגְמַר לַעוֹלָם

עמרם בן-צבי

בן 24 היית ביום בו נפלת - שהוא גם היום בו נולדת

שחר אלוש

חוסר מביא איתו תנועה, למלא את החסר.
מוות מביא איתו חיים, למלא את הריק.

אחות

אמן.ית

רק 14 שנה חיינו יחד במחיצה אחת,
יחד עם הורינו בצריף העץ שעמד בתוך המשתלה ברחביה.

עלי בן-צבי

נולד ביום ה' באדר א' תרפ"ד, 10.2.1924 בירושלים
נפל ביום ה' באדר ב' תש"ח, 16.03.1948
בן רחל-ינאית ויצחק בן-צבי, הנשיא השני של מדינת ישראל
ימים אחדים לפני המועד שנקבע לחתונתו, יצא עם שבעה חברי בית קשת לסיור בסביבה.
הם הותקפו ממארב על-ידי כנופיה. אחד הצליח להימלט לקיבוץ ולהזעיק תגבורת, שבעת
הבחורים שנותרו לחמו בגבורה בכנופיה עד הכדור האחרון ונפלו כולם. לאחר שלושה ימים
של משא ומתן מייגע הוחזרו גופותיהם.

שבועת חתן

סיגלית חזן נעים

חיתנתי את רפי והייתי כל כך מאושרת זה היה אחד הימים המאושרים בחיי, חודשיים אחרי רפי נהרג.

בדיעבד היו הרבה סימנים מקדימים: אחד מהם, האולם שהתחתן בו רפי נשרף שבועיים אחרי החתונה.

מאז כבר 16 שנה בכל מוצאי שבת אני רואה פרפר לבן, דש מרפי שלי. לא אשכח את היום שבו ישבתי וגזרתי את כל הנעליים של רפי, אני גוזרת ובוכה גוזרת ובוכה.

עדיאל אריאל

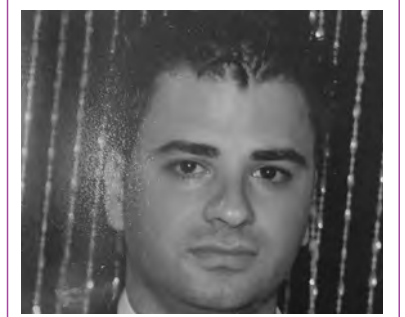
יחד. קשר. זוג.

סיגלית הייתה ספק אחות גדולה ספק אמא תחושת סיפוק ושמחה גדולה הייתה לה ביום החתונה של רפי, סיגלית רצתה לערוך לרפי "שבת חתן" אצלה בבית ולא הסתייע, חודשיים אחר כך היא עשתה לו שבעה. הכל התפרק והתפורר הזוגיות שנגמרה לפני שהתחילה כל זוגות הנעליים של רפי שגזרה והפרפר שבא לבקר באופן קבוע פעם בשבוע כבר שש עשרה שנה.

אחות

אמן.ית

כל יום חיה את זיכרון היותר אחי האהוב

רפי שמעון חזן

נולד בכ"ד באלול תשל"ו, 19.9.1976 בחיפה

נפל בכ' בתמוז תשס"ו, 16.7.2006

נהרג בפעולת איבה, טיל שנורה מלבנון פגע במוסר הרכבת בחיפה, והרג 8 עובדים.

טוב שבאת

אפרת גפן

כמה טוב שבאת גלעדי,

יונתן בלומנפלד

אפרת סיפרה סיפור נוסף עליה ועל גלעד.
רצתי אחריה רצה אחריו.
מסביב נכנס פסקול.
מקצב, מנגינה,
סרט הרפתקאות,
שני ילדים קופצים מגג לגג, מנסים לתפוס יונים.

אחות

אמן.ית

כשנולדתי אהבת לשיר לי
"אחותי הקטנה היא כמעט בת שנה...
קוראים לה אפרתי אפרתי והיא של גלעדי גלעדי גלעדי"
מתגעגעת אליך בטרופ יא אח

סגן גלעד גפן

נולד בט' בשבט תשל"א, 4.2.1971 ברמלה
נפטר בכ"ב בכסלו תשס"א, 19.12.2000
גדל בכפר שמואל ושירת בפלח"ן צנחנים.

את השקט
כלילות ושמחת הבקרים
קופצת מגג לגג
תופסת יונים
תן לי מבט אחד
שנינו יודעים

העולם יפה בחוץ
בוא נצא לרוץ
בוא נצא לרוץ
בדרכים ובשדות
בימים וכלילות
בוא נצא לרוץ
בלי שאלות
בלי תפקידים
יש לנו זמן
שני ילדים
אני אחריך שני צעדים

מה אתה רואה?
אני רוצה לראות
תדבר אלי
בין העולמות
מטריה אדומה
נקודות לבנות

העולם יפה בחוץ...

טוב שבאת,
המילים נזכרות בעצמן

טוב שבאת
לא דיברנו כל כך הרבה זמן
למראך
המילים נזכרות בעצמן

הסתובבתי
לא מצאתי, מצאתי מקום
טוב שבאת
כמה טוב לי שבאת היום

בוא תחבק אותי
כמו ענפים
תן לי מבט אחד
שנינו עפים

העולם יפה בחוץ
בוא נצא לרוץ
בוא נצא לרוץ
בדרכים ובשדות
בימים וכלילות
בוא נצא לרוץ
בלי שאלות
בלי תפקידים
יש לנו זמן
שני ילדים
אני אחריך שני צעדים

מטריה
אדומה נקודות לבנות
מזנקת
ואתה בידיים פתוחות
מחכה לי
מגלה לי את סוד החיים

פעם הייתה משפחה

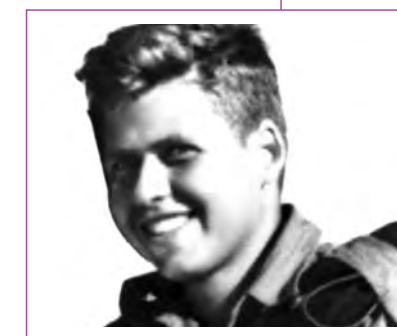
שפחה כפיר

היינו מאד משפחתיים...
כל בוקר אני קמה ומזמינה את המתים שלי לקפה

חני גודמן וינקלר

פעם הייתה משפחה.
היינו יושבים סביב שולחן החג
צוחקים ונהנים
היינו נוסעים ומטיילים
וכל הדרך מתבדחים ושרים
על המיטה ישבנו ולצלילי הפטיפון רקמנו חלומות
צילמת זכרונות והתפתחו להן תקוות
תראי - תמונה!
פעם היינו משפחה

האזיני לפסקול הסרט האילם
הקשיבי לצלילי התמונה
אולי את קולו של יאיר נמצא דרכה
התמונה כה דוממת
יאיר היה מלא חיים
התמונה דוממת
גם יאיר.

יאיר, איזה הפסד לכולנו...

יאיר פלט

נולד ביום ט"ו בחשוון תשט"ו, 11.11.1954 בתל-אביב
נפל ביום י"א בתשרי תשל"ד, 07.10.1973
נפל בסיני במלחמת יום כיפור, היה נעדר במשך חמישה חודשים
קיבל ציון לשבח אחרי מותו.

אחות

אמן.ית

ביניהם

מתנאל בוכריס

שני האחים שלי,
אבינעם ויהונתן
היו שונים אחד מהשני ב־180 מעלות,
ואני איפשהו ביניהם.

יערה גולדברגר

אחים שונים וביניהם קשרים שונים.
אך אלו ואלו - קשרי אהבה.

אחות

אמנית

לפעמים לא צריך להגיד אפילו מילה אחת בשביל לעודד, מס־פיק חיוך אחד שגורם לקחת הכל בפרופורציה

סמ"ר אבינעם בוכריס

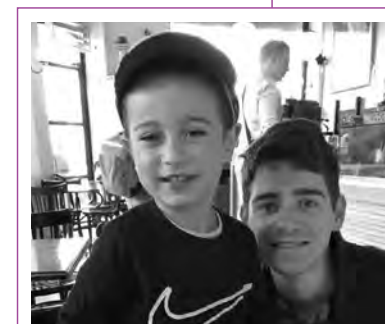
נולד ביום ל' בניסן תשנ"ב, 3.5.1992 בירושלים
הלך לעולמו ביום י"א באייר תשפ"א, 22.04.2021
התגייס לשריון והיה בחטיבה 188. במהלך מלחמת צוק איתן הצליח לתמרן בריחה מטיל נ"ט שנורה לכיוון הטנק שלו וכך הציל את חיי חבריו לצוות על תפקודו בקרב קיבל תעודת הצטיינות.
עקב הלחץ הנפשי והפיזי הכבד בלחימה חלה במחלת ALS ולאחר מאבק מעורר השראה הלך לעולמו.

שקט נפשי ויכולת לחקור דברים עד הסוף

יהונתן בוכריס

נולד ביום ו' חשוון תשנ"ד, 20.10.93
נפטר ביום י"ד ניסן תשע"ז, 10.04.17
נפטר לאחר שלא עמד בכאב ההתמודדות של אחיו אבינעם במחלה.

שיר ליוולט

ויולט גביזון

בבית הספר הייתי מתפללת שלא יבואו לקרוא לי פתאום לבשר את הבשורה, ובדרך הביתה, רק שלא יהיו אנשים מחוץ לבית, שבתוכו כבר נזרעה מרה שחורה. רק חמישים שנה אחר כך גילינו האחים שזאת הייתה החוויה של כל אחד מאיתנו, אבל כל אחד לבדו.

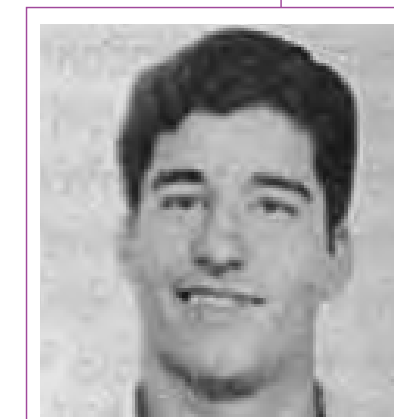
משה ולדמן

היצירה המוזיקלית מחייה שיחה בין נשמתו הנעדרת של יוסי כחלון לאחותו ויולט. היצירה נוגעת במקרה השברירי של הנעדרות והתהייה, ומאפשרת שהייה ביום כיפור של שנת שבעים ושלוש עם צילי הביטלס, ופיוטי הימים הנוראים, לצד לחנים מקוריים המבקשים להיפרט כנשיקה כשאלה, וכדרישת שלום מהתעלה.

אחות

אמן.ית

אחי הצעיר לנצח יוסי
עם השנים מתגברים הגעגועים
בדרכי אני מנחילה את דרכך לאהוב את החיים
ולהפיץ שמחה

סמל יוסף כחלון

נולד ביום כ"ד באלול תשי"ג, 4.9.1953 בכפר יונה
נפל ביום י"ג בתשרי תשל"ד, 09.10.1973
במלחמת יום הכיפורים לחם בסיני נפל בציר עכביש
היה נעדר כעשרה חודשים.

אל נורא עלילה אל נורא עלילה
המצא לנו ידיעה מתחתית התעלה
שלה לנו דרישת שלום מתחתית התעלה

מה קרה לך יוסי שם בהר נבו
כן תבוא לא תבוא כן תבוא בא תבוא
חמישים שנה וזה עוד חד כיום אחד
כן תבוא לא תבוא בחלום בא תבוא

אל נורא עלילה אל נורא עלילה
המצא לנו ידיעה מתחתית התעלה
שלה לנו דרישת שלום מתחתית התעלה

מה קרה לך יוסי שם בהר נבו
כן תבוא לא תבוא כן תבוא בא תבוא
עוד יוסף חי בני יוסף חי קראתי לו
כן תבוא לא תבוא בחלום בא תבוא,

עַד שֶׁתְּבוֹא אֲנִי
אֶהְיֶה לְכֹד
כַּמָּה זֶה לְעַד

דְּבַקוּ עֲצָמוֹת לְשֹׁד
אֶפֶר עָלֵי רֹד
כַּמָּה זֶה לְעַד

מֵה אֶתֶּה לִי חֹד
בְּרֹאשֵׁי נֹד
אֵיךְ הָעֶרְב חָג
אֵיךְ הָעֶרְב חָג

חי-חי-חי-מת
מת-חי-מת-מת
חושבת ויולט

ויולט רק עכשיו אני קולט
באוהל הלוהט
סיני שבעים ושלוש
לא ירדנו לנפוש
בלי ביטלס בסלון של כחלון
בלי הוֹסְפָה בשדות של אשקלון
ותודה על הלירות בשקית בוטנים
נשיקה לאמא ג'וליה ולאחים

חי-חי-חי-מת
מת-חי-מת-מת
סופרת ויולט

ויולט רק עכשיו אני קולט
מתגלגל בסואץ
ילדים יתומים ההורים חיים
זה גימל דלת של אלף בית
הייתי מת להיות חייל זוכרת אחות
עכשיו אני חייל שמת להיות
אמא צעקה בני בני באזעקות
צעקה מבשרת הבאות
עכשיו אני גורם לה לחכות
נשיקות בפצע לאחות

חי-חי-חי-מת
מת-חי-מת-מת
חולמת ויולט

ויולט זה לא נורא, עשי משיר רע
שיר טוב יותר
זכרי להכניסה לתוך ליבך
או אז תראי זה משתפר

ויולט, אל תפחדי, את נועדת
לא לוותר
ברגע שתיגע בעצמות
או אז תראי זה נעשה טוב יותר

וכשאת מצטערת, לא לסגת, ויולט,
העולם לא מונח לו על כתפיך
כי את יודעת רק הכסיל נשאר בצ'יל
והופך ת'עולם על פנייך

ויולט, אל תאכזבי
תפסת אותה, לא לשחרר
זכרי, להכניסה לתוך ליבך
או אז תראי, זה משתפר

אז תנשמי החוצה ובפנים, ויולט
חייבים, את חיכית שאשיר איתך דואט
ואיך שכחת שזה רק את, זה את, ויולט
האמת מונחת על כתפיך

רישומים של אריק

חיה'לה יעקובוביץ זך

הגעגוע לאריק נמצא בבית החזה, גם בבטן, בבפנים של הבטן. ואין משכך לגעגוע ולכאב, שניהם הולכים ומתחדדים עם השנים. אין מזה מפלט, אי אפשר לקחת מזה הפסקה.

רות חוף

אני לא מכירה את אריק אף פעם לא הכרתי, לעולם לא אכיר ובכל זאת נוצר ביננו קשר, בקשר הזה אני כמעט יכולה לדמיין את צליל הקול שלו, את הריח את מגע כף ידו המחוספסת השזופה. אני יכולה לחייך ואפילו לצחוק מהשטויות שלו ומהתעוזה והחיות. אני מדברת עליו ואליו, מבקשת בעדינות שיפתח לי פתח, שיסכים שאדובב אותו, שאביא משהו ממנו למקום שהוא עזב לפני 40 שנה.

אחות

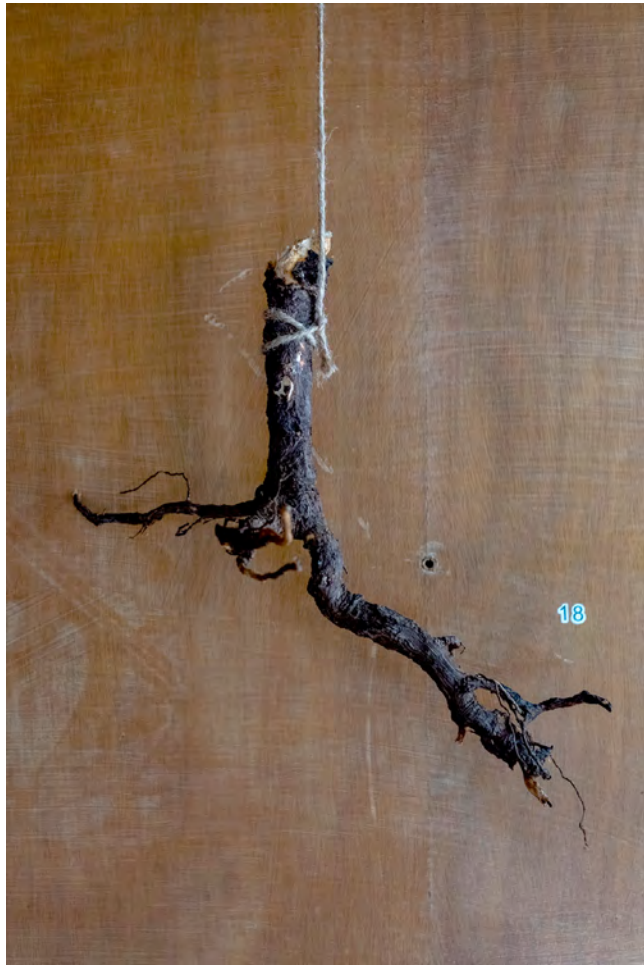
אמן.ית

אח בכור ויחיד לחיה'לה. התאפיין בטוב לב, אהבת האדם וחריצות נדירים. מתקשה למלא את החלל שהותרת. עם השנים געגועי מתגברים למי שהיית עבורי ולמה שיכולת עוד להיות.

אריק יעקובוביץ

נולד ביום י"ד בסיוון תשי"ט, 20.6.1959 בנהלל
נפל ביום י"ט בסיוון תשמ"ב, 10.06.1982
נפל מאש כוחותינו במלחמת לבנון הראשונה.

על פני המים

יהודה לנצקרין

בערב לפני הפיגוע נפתלי ידע שמהו הולך לקרות ואף אמר מפורשות שהולך להיות פיגוע בדרך לבית ספר. כשהגיע הבית הוא ביקש להרים "לחיים" עם אמא, דבר שהוא לא עשה לפני אף פעם - אחר כך גם ביקש לישון את הלילה עם אמא ואבא במיטה.

יואב פיש

שבירות, חוסר ומאבק. טיפות נופלות על אש. הטיפות לא מכבות את האש, יש דו־שיח - מאבק בין האש והמים. יש פה הצצה לרגע של מפגש בין שני כוחות מנוגדים של מים ואש, הרס וחיים, עצבות וכעס. וְהָאֵרֶץ, הַיְתָה תֵהוֹ וְנִבְהוּ, וְחֶשֶׁף, עַל־פְּנֵי תְהוֹם; וְרוּחַ אֱלֹהִים, מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם.

בעבודה שכבות על גבי שכבות. הפשטה הלקוחה ממפות טופוגרפיה. הצופה נדרש להשלים את התמונה בדמיון. חלון ההצצה מהזכוכית יכול להישבר בכל רגע אם משהו לא ינהג בזהירות לידה. הטיפה החסרה יוצרת על פני הזכוכית להב חד אשר שובר את הצורה המעוגלת. היא יוצרת חור שנוכח גם בחלק המשתקף אשר בו הצופה רואה את עצמו.

לנצח אחי אזכור אותך תמיד

נפתלי בן־ציון לנצקרין הי"ד

נולד בעשרה בטבת תשמ"ח, 30.12.1987 בפתח־תקוה נרצח ביום ד' בניסן תשס"א, 23.03.2001 בתחנת הדלק "מפגש השלום" ליד קלקליה, בדרכו ללימודים בישיבת "בני חיל" בקדומים.

אחות

אמן.ית

ישי | ישי

אחות

אמן ית

צוראל צוף

עשרים שנה של געגוע למה שהיה יכול להיות, תיעלתי את האבל לעשייה וצחוק.

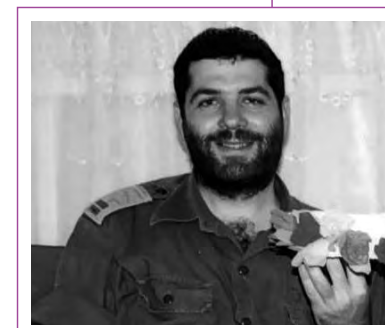
ראובי קומר

עקבות הקו המהבהב

הדף החלק נושא עליו את כל המילים שיכתבו ואת המילים שלעולם לא נכתבו. הקו המהבהב נושא עליו את האפשרות לכתוב, אש שחורה על אש לבנה.

אש מהבהבת בקו, הקול שיוצא מתוך הקבהוב (מסוף העולם ועד סופו) הוא הפוך ממחוג השעון, הוא הזמן שקופא במקום ומקיים בתוכו את הדף (הכולל בעצמו את כל המילים הנ"ל) ואת הכתב לסירוגין.

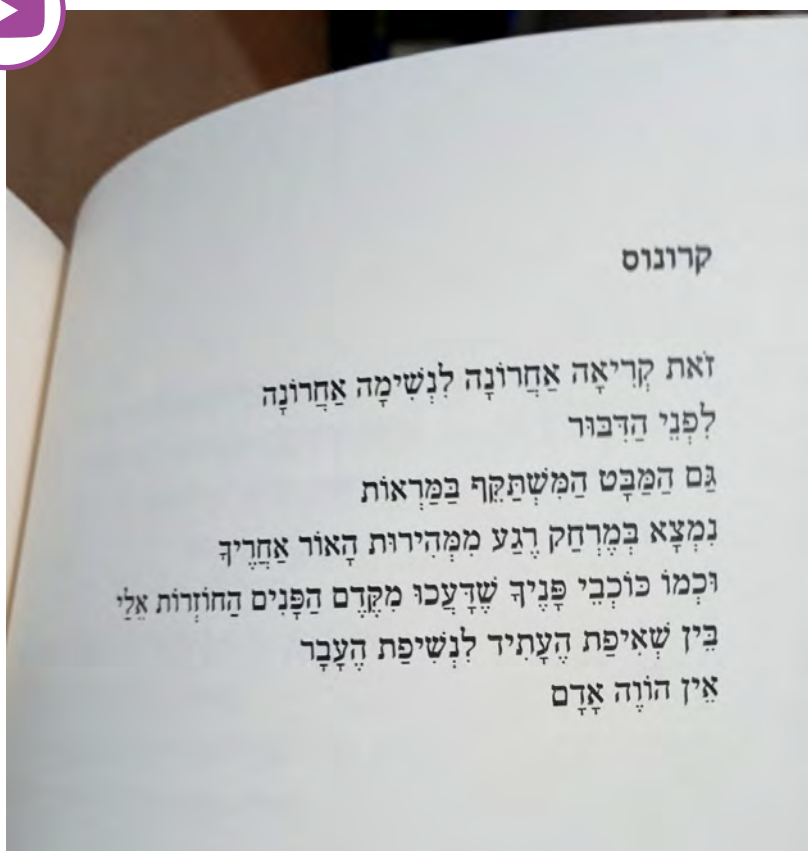
בעקבות הקו המהבהב, החיים והמוות נמצאים יחד ברגע אחד, אנכי ואחי מבקשים להביט אל הבור שנפער בנו בעיניים צלולות ואוהבות, ולמלא את הדף הריק.

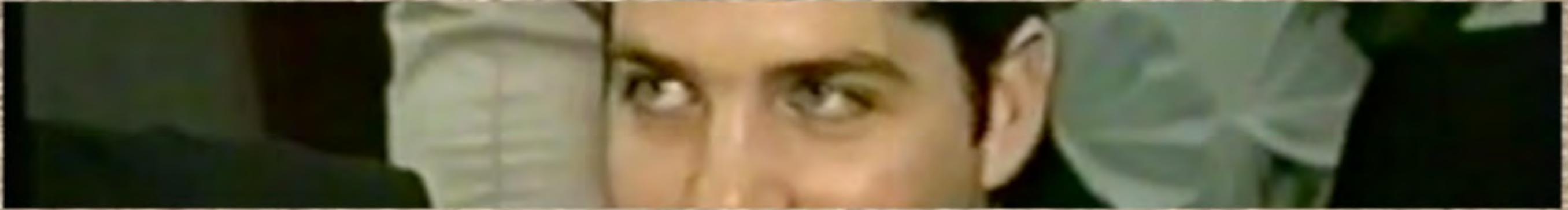

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

סרן הרב שי צוף

נולד ביום י"ט בטבת תשל"א, 15.1.1971 באילת
נפל ביום כ' בתשרי תשס"א, 19.10.2000
נהרג בתאונת דרכים בדרך לבסיס בעמיעד, בעת שרות מילואים.
הותיר אחריו אשה, ארבעה ילדים. הורים ואחים.

בין האמית' לחי' ה

שלושה

עמית כמיל

בפעם האחרונה שחזרתי מחו"ל מוריה שאלה אותי:
"אבא התגעגעת אליי?"
מה אתה אומר אורן? להגיד לה את האמת - ?? ויריב? מה אומר?
איך תסביר לילדה שאני הכי אוהב בעולם שלא.
לא התגעגעתי אליה.
לא התגעגעתי כי אני לא יודע להתגעגע למישהו קיים.

נועה קלנר

זה סיפור על שלושה אחים:
אורן, יריב ועמית.
אורן נפל בהתקלות בלבנון. הוא היה כל-כך גדול שקשה היה להאמין
שמשהו יכול לפגוע בו.
ההודעה התקבלה בבית בשקט מצמרר. יריב, רק בן 17, הרים את השפופרת והתחיל לחייג לכל
המכרים, מודיע על מותו של אורן.
בוקר שלם של חיוגים. הבכי הגיע רק אחר כך.
שנים אחר כך, יריב לא עמד בזה, והתאבד אחרי התמודדות
עם מאניה דיפרסיה.

אחות

אמן.ית

תחזור תחזור תן לי יד

אורן כמיל

נולד ביום י"ג באדר תשכ"ח, 13.3.1968 ברמלה
נפל ביום כ"ב באלול תשמ"ז, 15.09.1987
בהתקלות בכריסטופני

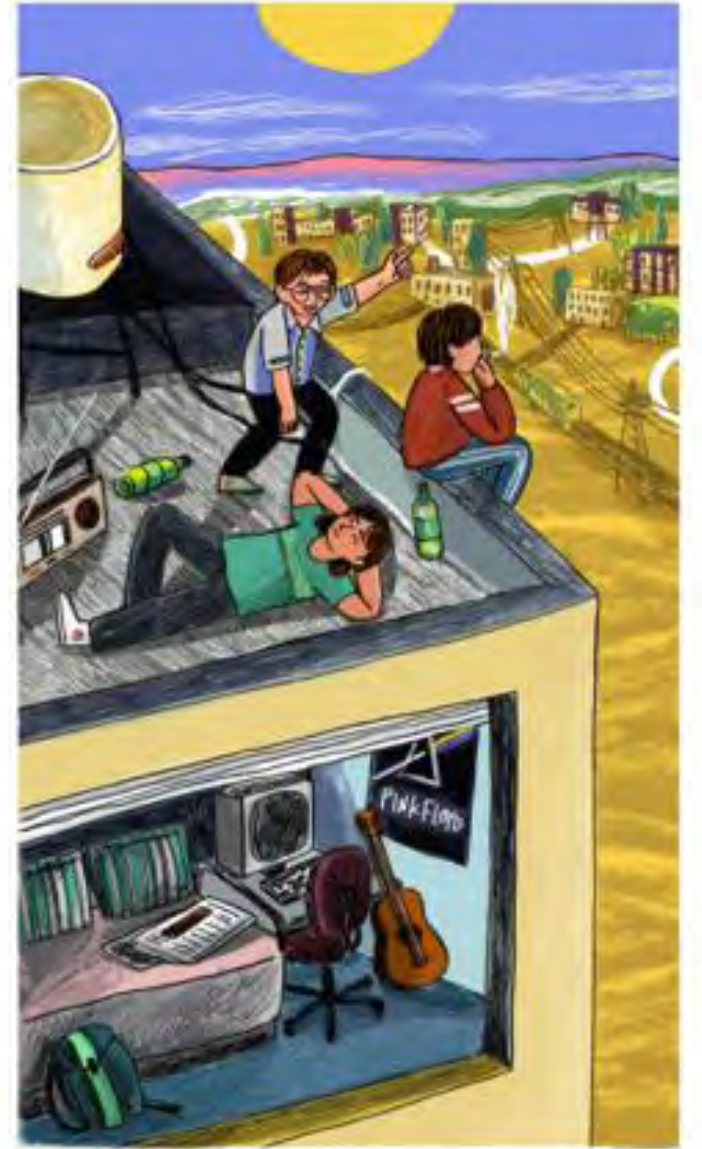

מקווה שמצאת מנוחה אחשלי

יריב כמיל

יריב כמיל נולד ביום ז' באלול תשל"ל, 8.9.1970
נפטר ביום כ"ט בתשרי תשס"ו, 1.11.2005

שניים

רן שחם

היינו שניים. נשאר געגוע למשהו שלא יהיה:
משפחה, אחיינים, גיטה...

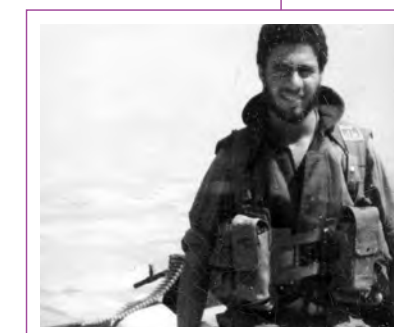
נעה ריצ'קה

רן ושני, שני אחים שהיחד שלהם היה טוב ומיטיב
וזורם ונקטע. הלחן נוצר והתפתח תוך ששני האחים מתערבבים בשני הבנים של ואיתם
מתערבבים גם כל הטוב והאובדן.

אחות

אמן.ית

אחי הבכור.

אין יום שאני לא מתגעגע אליו.

סמ"ר שחם

נולד ביום ה' באלול תשכ"ד, 13.8.1964 בבאר-שבע
נפל ביום י"ז באלול תשמ"ה, 03.09.1985
התגייס להנדסה קרבית ושירת כלוחם ביחידה לסילוק פצצות.
נהרג בבקעת סיריס, בעת פעילות של היחידה עם התעשייה הצבאית
לפיתוח אמצעי לחימה.

שניים

מנחם שכטר

אני נושא אותו איתי לכל מקום שאני הולך, אני האח הגדול שלו והרגשתי שלא שמרתי עליו.

אסנת שפירא

הדימוי שבחרתי הוא שני עצי אלון שעם שעומדים בסמוך לקבר של ישי. זהו עץ מרשים, עב גזע, כמו שריון של צב. עץ אחד גדל - ועץ אחד נשאר קטן על אף שהם נשתלו באותו הזמן. הצמרת של העץ הגדול סוככת על העץ הקטן. דרך הציור והרישום אני רוצה להביא לידי ביטוי את אותה הנשיאה שמנחם דיבר עליה, ואולי תיקון לתחושה שלו שהוא לא שמר על אחיו - העץ עוטף את העץ הקטן ושומר עליו. מנקודת מבט מסוימת נראה שישנו רק עץ אחד.

אחות

אמן.ית

אחי הקטן, אני נושא אותך איתי לכל מקום, בליבי אתה חי

סגן ישי שכטר

נולד ביום כ"ה באדר תשל"ה, 8.3.1975 בחיפה
נפל ביום כ"ג בסיון תשנ"ו, 10.06.1996.
נהרג בהיתקלות במערכה ברצועה בדרום לבנון.

בלבבי משנן

מיכל פכלר

בעז היה הדבק המחבר
שהיה אור והיה אש
והוא הכיל כל כך הרבה
אז כולם מצאו בו את עצמם.

הקשר עכשיו הוא אינסופי
אור מלווה מלמעלה
אחות.אם.חברה

מכון רוטנברג שהקמנו לזכרו זו התמצית.
כאב הזיכרון הופך לחיים.

הדס שקדי

בין זכרון לגעוע
בין ממשות לאין־סוף
בין אדמה לעליונים
במקום הזה
נוגע לא נוגע
יש קשר
יש חיבור
יש חיים.

אחות

אמן.ית

"יברכך השם וישמרך"
בעז, ברכנו באור פניך
מאחותך מיק

בעז ישראל רוטנברג

נולד ביום כ"ב בשבט תש"ל, 29.1.1970 בקליפורניה
נפל ביום י"ג בסיון תשמ"ח, 28.05.1988
שירת בפלחהן צנחנים, נפל מאש כוחותינו ביריחו
באינתיפאדה הראשונה.

נַעֲמָה אֶל נַעֲמָו

אביטל יהלומי

ברור לי שהנשמות שלנו - שלי ושליך - קשורות עדיין - אי אפשר לנתק אותנו, גדלנו באותה רחם. העולם הזה הוא עולם רגעי וחולף, ואנחנו קשורים בקשר נצחי קשר נשמתי.

דנה תאיר

"וְהִנֵּה-רַעַשׁ, וְתִקְרְבוּ עַצְמוֹת, עָצָם אֶל-עַצְמוֹ. וְרֵאִיתִי וְהִנֵּה-עַלֵּיהֶם גְּדִים, וּבָשָׂר עָלָה, וַיִּקְרַם עַלֵּיהֶם עוֹר, מִלְמַעְלָה" יחזקאל ל"ז, ז-ח

גוף אור מפורצלן
אור ועור מלמעלה
קשר שהוא חיבור בנפש
סוף שהוא פרידה בגוף
נשמה וגוף
חומר ורוח

אחות

אמן.ית

הרגע שבו מצטלב החכול שבעינינו וחיוכך המחוק עוטף את ליבי, קווים דקים של הבנה שתוקה עוברים להם באוויר, מזכירים את הרגעים הקטנים שיוצרים חיים, רגע הצחוק סביב שולחן האוכל, רגע השלווה של שבת.

נתנאל יהלומי

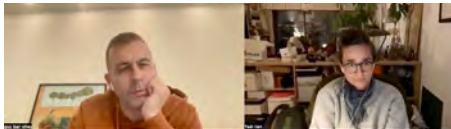
נולד ביום כ"ה בניסן תשנ"ב, 27.4.1992 בבני ברק
נפל ביום ה' בתשרי תשע"ג, 21.09.2012
נהרג בהיתקלות עם מחבלים בגבול מצרים.

אחים > אמנים דיאלוג

שומר ארחי אנוכי

מפגש ייחודי של אמנים עם אחים שכולים הוביל לתהליך יצירתי משותף ולתערוכה מגוונת ורב תחומית, שנותנת מקום לכאב הלא מדובר. "האחים נתנו את הסיפור לעוד מישהו, וזה הרחיב את האלונקה שלהם", אומרת האוצרת, בשמת חזן פנינה גפן /

מי שנכנס השבוע בשערי יד יצחק בן צבי בירושלים, חש כאילו הוא מבקר בגלריה. על קירות המוסד הוותיק, שבשגרה עוסק במחקר היסטורי, נתלו ציורים, רישומים ואיורי קומיקס: בחצר ניצב ערסל וזכוכית גדול – מזמין להתרווח אך בה בעת מונע את האפשרות הזו: בתוך מים צלולים באי קרוויים צף לו חלקיק מותך מתוך טנק שרוף; קטע ריקוד הוקרן על הקיר ובחלל אחר התנגגה יצירה מוזיקלית. בתחילת השבוע נפתחה במקום התערוכה "אחים. יוצרים. חיים", העוסקת בשכול מנקודת מבט אחת. בתערוכה מוצגים שש-עשרה יצירות שנוצרו מתוך מפגש של אחים שכולים עם אמנים שונים, ששמעו את סיפוריהם האישיים ויצרו בהשראתם.

בשמת חזן פנינה גפן: ניהול שלום

"לא מדובר בתערוכת הנצחה, אלא בתעריד כה שמבקשת להתחקות אחר הקשר שבין האחים והאחיות ובין האחים שנפלו, ואחרי מסע החיים בצל השכול", אומרת האוצרת, בשמת חזן. "רצינו להניח גישה לציבור את הוידוין ואת השכול באמצעות אמנות רבת-תחומית, תוך מתן ביטוי מרכזי למקומם של האחים והאחיות השכולים. התערוכה מעלה שאלות כמו איך יוצרים מתוך וידוין של מישהו אחר, איך מייצרים מפגש בין מי שאיבדו ועם מי שישנו, ואיך מנכחים אתהאחר, האהבה וגעגוע".

כל יצירה בתערוכה נוצרה כאמור בהשראת סיפור אישי, ומנעד הכלים מגוון: ציור, פיסול בזכוכית, עבר, דות מיצב, וידאו ארט, מחול, קומיקס, מוזיקה, צילום, חיתוכי נייר, שירה ועוד. את הפרויקט יזמה עמותת "האחים שלנו", והוא יצא לדרך בתמיכת משרד הרווחה ומועצה מקומית של יד יצחק בן צבי. באמצעות קול קורא שפרסם לפני כמה חודשים אתרו המיועדר עשר אחים ואחיות שכולים, ויחד איתם נבחרו שש-עשר אמנים מתחומים שונים. היצירה ה-16 מוקדשת לעלי ברדצבי, בנם של רחל נאיא ויצחק ברדצבי, שנפל במלחמת העצמאות, ולקשר שלו עם אחיו, עמרי.

בשלב הראשון התקיים יום של התנעה והטעינה, שבו האמנים והאחים השכולים פגשו והכירו זה את זה. לאחר מכן נערכה סדנה שבה צללו המש"ם

תתפס לתכנים של אחות ואחות, שמעו הרצאה על היעדר, זיכרון וגעגוע באמנות, וקיבלו דוגמאות לרימויים שונים של היעדר וזיכרון שנוצרו לאורך השנים. לאחר מכן התחלקו המשתתפים לזוגות: כל אחות/שדרך" לאמן או אמנית, וכל זוג החל במסע משותף, שבו האמנים הקשיבו לסיפורם האישי של האחים, שאלו שאלות וביקשו לצלול אל חיינו של הרמויות הנעדרות. השלב הבא שלה את היצירות לתהליך השיבה, בניסיון להבין מה היצירה שמבי קשת ההיחלול מהמפגש, וכיצד הם מנכחים בתומך ובצורה את היעדר והגעגוע.

מטב על הקבוצה גילה כי השכול לא מרגל על אף אוכלוסייה. בקרב האחיות והאחים היה ייצוג לקבוצות מגוונות: צעירים לצד מבוגרים, כיפת לצד קטקועים, נשים וגברים גם יחד. סיפורי החיים יצרו מניפה רחבה

של אירועים ונסיונות, כשדמיוןם לכולם הוא אברון אחי: אח צעיר או אח בוגר, מפגיעת איוב או מירי כר חותני, מתאונה, מחלה או נסיבות טרגיות אחרות שה תרחשו במסגרת השירות הצבאי. בין האחים השכולים היו כאלה שאיבדו יותר מאח אחד, תודמונת הכאב שנפ ערו היו אינסופיים. בתוך המעגל ניבד עד כמה עוצמת הרגש מול האברון היו דומות, בין אם מדובר בנפילת אח מלפני חמישים שנה או מלפני שנתיים. הזמן לא מקנה את הכאב, אמרה אחת האחיות, הוא רק מעמיק אותו.

עץ מסוכן על עץ
אחת היצירות בתערוכה היא ציור שמן בשם "שניים", של היוצרת אסנת שפירא והאח השכול מנחם שכטר. אחיו הצעיר של מנחם, ישי, נפל בלב" נון ב'1996. הדימוי שסביבו בנה שפירא את הציור הוא של שני עצי אלון-שעם, הנטועים סמוך לקבר של ישי.

כשנפגשנו, ניסיתי להבין את מהות הקשר בין אחת היצירות בתערוכה. אסנת. "מנחם סיפר לי בצורה מפורטת וגרפית את הסיפור של ישי. הרגשתי שהיה לו מאוד חשוב לדעת בדיוק מה קרה שם, איך אחיו פעל, והוא חיבר על תחושת אחריות ואשמה שלא עוזבת אותו גם אחרי 25 שנה. התחושה של מנחם אני אוהבת להסתכל על תמונות. עברתי על תמונות משפתחות ועל צילומים שונים, ותפסתי את תשר מת ליבי תמונה של עץ גדול מבית העלמין הצבאי בקרומים, שבו יש קבר. שאלתי את מנחם מי שתל את העץ, והוא ענה: 'זה לא עץ אחר, אלו שני עצים'. הסתכלתי טוב על התמונה, ובאמת ראיתי שהעץ הגי דול ומסוכן על עץ קטן שנבלע' בתוכו תמונה. נס ערתי את בית העלמין וראיתי מקורב את שני העצים. שניהם נשתלו באותו זמן, האחד גדל והשני נשאר קטן. הסתכלתי על הגזע החוק של העץ הגדול ואמתי רתי לעצמי: זה מנחם".

אסנת שפירא הצטרפה לפרויקט כאמנית, אך היא עצמה אחות שכולה. אחיה נעם אפטר נהרג בפיגוע בשיבת עתניאל ב-2002. היא הייתה או בת שבע. היספורים נפגשו: מנחם שכל אח קטן, היא שכלה אח גדול. "ממש לאחרינה חותני לגור בשילה, בבית לידותי. ביחידה הצבאה להוריי". מול הבית של עץ שנועם שתל, אקליפטוס נעק. הוא עומד שם לבד, וגם הוא מין עץ גדול ש'שומר'. הצטרפתי לפרויקט

האמנים עם האחים השכולים צילום: דור פוזנאן

לקח אותי לזיכרונות הכי עמוקים ולרגעים הכי קשים, החל מהיודוע האסון ועד להתמודדות עם המציאות היומיומית שבה נותרתי לבדי. רות נכנסה לעובי הקר וה, והשאלות שהיא שאלה כדי להכיר את הרמויות במשפחה הזו מחדש אתו, ואת הכאב והאברון. היו הרבה זיכרונות שנמחקו עם הזמן, ופתאום כשגידרנו שכבה ועוד שכבה הם התעוררו מחדש. זה היה תהליך ייחודי, קשה, עם הרבה לילות ללא שינה".

אחד הזיכרונות שצפו והתחדדו היה משחק שהמי ציאו אריק וחיהלה ליהוי מכוניות. "אריק היה חוק בכל מה שקשור בתחום המוטורי. כשהיינו גוסעים היינו מסתכלים על מכוניות ושואלים אחד את השני: איזו מכונית זו? איזה תכרה? איזה רגם? זה מהו שהיטשטש עם השנים, ובתהליך העבודה ריברנו על זה, ופתאום שמת לי לב שער היום אני עושה את זה. כשאני מתעוררת על מכונית חדשה אני מערערת גם את אריק בשיח הפנימי שלנו, ואומרת 'זו, אריק, אם היית רואה את הרגם החדש שיצא עכשיו, וכמה כוחות סוס לו'".

"בתחילת התהליך הסתכלתי על הסיפור מבי חוץ, כמו ערה", אומרת רות חוף, שותפתה למסע. "לקח לי זמן להבין ולהתחבר. חיהלה פתחה לי את הלב והסיפור שלה נגע בי מאוד. הבנתי שאני צריכה לצלול לתוך הסיפור באופן הכי אישי דווקא כי זה תהליך של היכרות עם ארם שנפטר לפני שנולדתי. חיהלה ואני נפגשנו בחוף הים שהיא אהב, וביקשתני שתתאר לי אותו בפרטי פרטים – איזה שיער היה לו, אילו כפות ידיים, איך הוא היה מרוב. הרגשתי שיש לי תפקיד. רציתי שאפשר יהיה לומר את המתקנות והיפוי והעוצמות ולתת לה מקום. למותי להכיר

חיהלה יעקובוביץ'ך, אחותו של אריק ז'ל: התהליך לקח אותי לזיכרונות הכי עמוקים, החל מהיודוע האסון ועד המציאות היומיומית שבה נותרתי לבדי. היו הרבה זיכרונות שנמחקו עם הזמן, ופתאום כשגידרנו שכבה ועוד שכבה הם התעוררו מחדש

אסנת שפירא, "שניים", מתוך התערוכה

אותו מנקודת מבטה, ואו הבנתי שאני צריכה להכיר אותו מנקודת מבטי. אני אשת מילים, או התחלתי לכתוב טקסטים קצרים, פרגמנטים. זיכרון זה רב מאוד שבירי, ומתוך פאול הזיכרונות רציתי לייצר היכל של זיכרון, ממילים ודימויים".

רות יצרה "מזוואון ח" של אריק: קטלוג של טקסטים, כשכל טקסט מפנה לדימוי חותני. הדימוי ממנה, אפילו ריס, ומסתכלת במיקרוסקופ, או יש שם את אריק. השגנו מיקרוסקופ ויצרנו דימוי מהצילום המוגדל של הריס. מהמטען שיש בו את אריק".

לצד הפרגמנטים הכתובים מוצגים דימויים ויוואליים שונים. אריק אהב את הים וחלם לשרת כשיטיט. הוא החל שם את שירותו אך נפצע ועבר לשריון. בתערוכה מוצג אקווריום של מיים ובו חלק מתוך מן הטנק הפגוע של אריק. "החלק המתוך היה נראה כמו אריה, ממש כמו של אריק", אומרת חיהלה, "הזיכור הזה, בין האש והמים, בין הטי רגירה שלו לאהבה שלו, אלו רברים שאפשר להגיב אליהם רק באמנות. ידעתי תמיד שלי ולאריק יש חיבור מאוד עמוק, אבל התערוכה הציעה עוד נקודות ממשק, והגעתי לשם עם רות, יד ביד. חפרנו פנימה והייתה נגיעה בהרבה רברים רדומים".

התהליך גם לחוף כיוצרת ולתבונן גם בעצמה. "העבודה גרמה לי לחשוב עליו ועל הקשר שלי עם האחים שלי. הבנתי לעומק עד כמה הקשר עם האחים בונה אתי נו ועושה אתנו מי שאנחנו. הוא משחק מערכת יחסים בחיים שלנו, בחיזות שנעשה, החלטות שנקבל. ממש ראיתי איך כל רבד בחיים של חיהלה קשור באריק".

מחיר כפול
אחיות היא מרחב משמעותי של גרילה והתפתחות בציור החיים האנושי. את הקשרים הראשונים אנחנו חווים עם האחים שלנו: לצד ההורים הם הראשונים שרואים אותנו, שמשחקים איתנו, שמדברים איתנו. נקודת המבט האחיות היא פרויקט שתספר לנו על המשך בעל 21 <<

”הם היו האחים הפרטיים שלנו, אך כשנפלו הפכו לאחים של כולם”

התערוכה "אחים יוצרים חיים" מפגישה אמנים עם אחים ואחיות שכולים במטרה להנציח את החיבור המיוחד של האחים והאחיות, ברגעים הקטנים והמאשרים של ילדות תוך מתן דגש על החיים עצמם

קץ ברבנר 11:15 04/05/2022 3 דק' קריאה

תגיות: תערוכה / יום הזיכרון

איטה מוניץ (צילום: דור פוזאלו)

האחים שלנו יוצרים חיים: לקראת יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות איבה, השבוע נפתחה לציבור תערוכת אומנות ביד יצחק בן צבי בירושלים. התערוכה בהובלת האוצרת בשמת חזן, מתקיימת הודות למיזם של עמותת האחים שלנו, במסגרתו אמנים פגשו 16 אחים ואחיות שכולים במטרה להנציח את החיבור המיוחד של האחים והאחיות, ברגעים הקטנים והמאשרים של ילדות תוך מתן דגש על החיים עצמם.

באירוע הפתיחה, השתתף **חילי טרופר** שר התרבות והספורט ואמר: "איפה שנגמרות המילים - מתחילה האמונות. אתה עומד מול היצירות ומבין שאין מילים שיכולות להעביר את המסע הזה, תודה לכם שפתחתם את הלב ואישרתם לנו להיות חלק מהסיפור של אלו שאינם פה."

משה ליאון, ראש העיר ירושלים הוסיף: "התערוכה בהשראת סיפורי אחים ואחיות, בה ביקרתי, מרגשת ועוצמתית. המיזם המברוך יצר קהילה תומכת עבור האחים והאחיות השכולים שזוכים למקום מחבק להשמעת כאב והתמודדות לצד הבלטת רגעי שמחה, הומור ואושר. התערוכה והמפגשים המתקיימים תורמים רבות לחיזוק האחדות, מגבירים את תחושת ההזדהות ושותפות הגורל בין אזרחי המדינה".

שומר אחי אנוכי

◀ המשך מענלי 17

הדס שקדי, "בלבבי משכן", מתוך התערוכה

על שכול מתוך התהליך הקבוצתי. "הפתיע אותי ללמוד ער כמה לא" חים עצמם היה קשה לדבר את האחות שלהם ולתת מקום לחוויה שלהם", היא משיבה. "לתחושותי עדיין לא התפתחה שפה לדיבור על שכול אחאי. כשביקשנו מהאחים לדבר על הקשר עם אחיהם, הם עסקו בסיפור הנפילה של האח והתקשו לדבר על עצמם. התערוכה העמיקה את היכולת לדבר את החוויה האישית ואת הקשר האבוד. ביני לבין עצמי חשבתי שיהיה רגש על החסר והאובדן של מי שחלק איתך את המטען הנגטי המשרי, תהי, אבל גיליתי שהקושי הגדול בשכול אחאי זו הטלתה שהמשפחה עוברת, כשלעיתים האחים נדרשים למלא מקום ותפקידים במקרה שההורות מתפרקות. זה סיפור של מחיר כפול שאחים משי למים, גם בהתמודדות עם האובדן וגם בצורך למלא תפקיד חדש".

מנחם שכטר ציין ברבריו את העי רכתו לעמותת "האחים שלנו", שבי קיומה נותנת מקום לכאב האחאי. "רובנו, האחים השכולים, היינו שתקי נים כי נתנו את הכבוד להורים שלנו, שסבלו אולי הכי הרבה. האחים נתנו להורים להיות בפרונט, משרד הביטחון נתן להורים את הבמה, ומשפחה שכולה זה קודם כול הורים שכולים. על האחים לא דיברו. וכשהעמותה החליטה להע" לות את עניין האחאות, זה היה מהלך משמעותי. יש המון אחים שכולים שמי סתובבים בינינו עם הרבה הרבה כאב.

אחים שכולים מתחילים כעת לדבר יותר ויותר, וזה טוב לשני הכיוונים - גם לאח שיכול לספר, אבל גם לאלו שמדברים איתם. כשאני הולך לדבר עם בני נוער, אני יותר קרוב אליהם מהורה שכול בן שבעים. להיות הורה זה נראה להם רחוק, אבל הם כולם יודעים מה זה להיות אח".

בשמת, כמו רבים מהשותפים בקבוצה, נוכחה לראות שאין הברלים בין שכול "חדש" ל"ישן", בין מי שנחרג לפני המישים שנה למי שנחרג לפני שנה. החוויה הקולקטיבית הייתה שעוצמות הרגש רומות, שהבור הפנימי נשאר עמוק גם אחרי הרבה שנים. "מצד האחים ראיתי איך זה שהם נתנו את הסיפור לעוד מישוהו, הרחיב את האלונקה שלהם. עוד מישוהו נושא את הסיפור יחד איתם. מצד האמנים ראיתי פתיחות ורגישות. היו כאלה שהי גיעו עם איו מחשבה ליצור משהו אחר, אבל אחרי ששמעו את הסיפור יצרו משהו אחר לחלוטין ולי פעמים הרבה יותר גדול ממה שתכננו. אני מצידי עורדתי אותם להעז יותר, להיות פחות עדינים, לספר סיפור ולא להיות רק שליחים, לתת לעצמם חירות אמנותית. זאת מערכת יחסים רגיש ומור" כבת אבל יקרת ערך ומתגמלת". ●

פניה גפן

שעות ביקור בתערוכה: יום רביעי, 4.5.22, 10:00-13:00; יום חמישי, 5.5.22, 15:00-19:00. יד יצחק בן צבי, גפן גבירול 14, ירושלים

עצמנו מקרוב, בלי פילטרים, מתוך חוויית גרילה משותפת של שנים ארוכות. בשונה מילד שמסמל עבור הוריו את הקשר בין הורו הקודם לרוד הבא, אז מסמל עבור אחיו קשר רחבי שמתקיים באותו דור, קשר שמהווה "איבר רוחני", ענף סמוך מתוך הגזע.

בשיח הציבורי יש נטייה להדגיש את השכול ההורי, בעוד האחים השכולים נותרים לרוב שקר פים. מדובר בשכול בעל מאפיינים אחרים: בעוד ההורה מכיר וזוכר את הילד מרגע הולדתו, ישנם אחים שכולים שאחיהם נפל כשהיו צעירים מאוד והם אינם נושאים את האח המת בזיכרוןם אך חווים אותו מעצם העובדה שהם גדלים לתוך מש פחה שכולה, על כל המשמעויות. לעיתים התי מורדות עם האובדן וההנצחה תופסת מקום על חשבון האחים החיים, שעוסקים בתפקידים הדי רשים שהשכול הקנה להם, יחד עם הצורך שלהם עצמם להתאבל. התערוכה מאפשרת מבט איני טימי על האחאות, ובעצם החלטה למקד בה את הדיון יש חשיבות חברתית רבה. יש לציין כי לצד הכאב שמונח בתשתית היצירות ומגיע את התה ליד, יש בהן ויפי וקסם רב, והן מאפשרות שותפות למסע האלונקה המתמשך הזה, גם אם לרגע קטן.

אחרי תהליך אינטנסיבי של שלושה חודשים - זמן קצר במונחים של אוצרות ליצירות שטרם נוצרו - בשמת חזן מתבוננת על התערוכה וחשה התפעלות ופליאה מהתהליך ומהתוצרים. אני מבקשת לשמוע ממנה כאוצרת מה התחדר לה

את מנחם מלווה בתערוכה אסנת שפירא, אחות של סמ"ר נעם אפטר ז"ל שנרצח לפני 20 שנה בישיבת עתניאל. אסנת משתתפת כאמנית בתערוכה: "עם אחים שכולים, לא משנה מי, מתי, כמה ואיך- החיבור קורה מעצמו. זה ממש כמו קשר דם, יש כנות שנשפכת. רק מלהסתכל בעיניים הכל ברור. אני גדלתי בשילה ומנחם גדל בקדומים. לקבוצת וואטסאפ של האחים שלו קוראים 'היינו 6'. רצינו לפתוח קבוצת וואטסאפ שלי ושלו אז אמרתי לו איך נמצא שם שיכבד? אז 2+2".

אסנת שפירא ומנחם שכטר (צילום: דור פזואלו)

מנחם מוסיף: "כשאני מדבר עם אסנת, אני יודע שהיא מבינה. אני לא מפחד להגיד דברים שכנראה לא הייתי אומר עם אומן אחר ואת נוף הילדות שלנו אנחנו גם מבינים. החיבור עם אסנת גרם לי להבין יותר מה האחים הקטנים שלי מרגישים בכך שהם איבדו אח גדול מהם וכמה הזיכרונות שלהם חסרים".

עמותת "האחים שלנו" הוקמה בשנת 2017 על ידי אחים שכולים ומתנדבים, במטרה ליצור קהילה תומכת ומעצימה עבור האחים והאחיות השכולים במדינת ישראל. התערוכה פתוחה לקהל הרחב- ללא תשלום החל מהבוקר ועד ליום העצמאות

באירוע הפתיחה, השתתף **חילי טרופר** שר התרבות והספורט ואמר: "איפה שנגמרות המילים - מתחילה האומנות. אתה עומד מול היצירות ומבין שאין מילים שיכולות להעביר את המסע הזה, תודה לכם שפתחתם את הלב ואישרתם לנו להיות חלק מהסיפור של אלו שאינם פה."

משה ליאון, ראש העיר ירושלים הוסיף: "התערוכה בהשראת סיפורי אחים ואחיות, בה ביקרתי, מרגשת ועוצמתית. המיזם המבורך יצר קהילה תומכת עבור האחים והאחיות השכולים שזוכים למקום מחבק להשמעת כאב והתמודדות לצד הבלטת רגעי שמחה, הומור ואושר. התערוכה והמפגשים המתקיימים תורמים רבות לחיזוק האחדות, מגבירים את תחושת ההזדהות ושותפות הגורל בין אזרחי המדינה".

עמית כמיל, אח של טוראי אורן כמיל ז"ל שנהרג בהתקלות של כוח נבעתי בלבנון (תקרית הקריסטופני) בשנת 1987, ואחיו של יריב ז"ל, שלא יכל לשאת את הכאב והתאבד ב-2005: "המפגש הראשון של התערוכה היה ביום ההולדת של אורן, הוא היה צריך להיות היום בן 54. אורן היה בן 19 שנהרג, אני הייתי רק בן 15 ואיבדתי את המנטור, את הלפיד, את האח הבכור שלי. עד שהכרתי את האחים שלנו, והשתתפתי בכל הסדנאות וההכשרות המדהימות כשמישהו מבחוץ היה שואל אותי כמה אחים יש לך הייתי נחנק. היום אני עונה בקלילות 'היינו שלושה' ומתחיל לספר עליהם".

עמית כמיל (צילום: דור פזואלו)

כאן ב מגזין שבת, רון נשיאל
ראיון על התערוכה החל מדקה 23:49

מנחם שכטר, הוא אחיו הגדול של סגן ישי שכטר ז"ל, שנפל במערכה ברצועת הביטחון בדרום לבנון בשנת 1996. במשך שנים מנחם נאבק להכרה במערכה ברצועת הביטחון: "אני שתקתי הרבה מאוד שנים, היה לי קשה מאוד לדבר. לא יודע למה, יותר דיברתי עם עצמי ואל הדף. אני יודע שיש אחים ששותקים אז כל אח שאני פוגש ויודע שהוא שותק, אני אומר לו שכדאי לדבר, בשביל אח שלו שאיננו ובשביל להשאיר אותו חי איתנו."

